

ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา*

The Wellbeing of Elderly People and Industrial Development in Plaeng Yao District, Chachoengsao Province

เมธาวิ บุญพิทักษ์**

อาแว มะแส***

สากล จริยวิทยานนท์****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรมในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) ศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรมและชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากเขตนิคมอุตสาหกรรม และ 3) วิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชน การศึกษาดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกรณีศึกษา การสังเกต และการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การสังเคราะห์และการตีความ

ผลการวิจัยพบว่า แต่เดิมอำเภอแปลงยาวเกือบทั้งหมดเป็นพื้นที่เกษตรกรรม การสร้างนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนที่ตั้งใกล้นิคมอุตสาหกรรมพัฒนาไปสู่ความเป็นเมือง ความสัมพันธ์ของสมาชิกครัวเรือนและชุมชนลดลง ในขณะที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากเขตนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนยังคงไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก สมาชิกของทั้งสองชุมชนมีการให้ความหมายความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุใกล้เคียงกัน การพัฒนาอุตสาหกรรม ส่งผลอย่างชัดเจนต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม ซึ่งแตกต่างกันกับในชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคม โดยมีเงื่อนไขด้านการเข้าถึงทรัพยากรด้านต่าง ๆ วิธีการดำรงชีพของสมาชิกครอบครัวและผู้สูงอายุ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างสำคัญ

คำสำคัญ : ความอยู่ดีมีสุข/ ผู้สูงอายุ/ การพัฒนาอุตสาหกรรม/ สภาพทางทรัพยากร

Abstract

The objectives of this research were: 1) to investigate social changes in communities led by industrial development in Plaeng Yao district, Chachoengsao province; 2) to examine well-being of elderly people in 2 communities located near and far from an industrial estate; and 3) to analyze impacts of the social changes on the well-being of elderly people in the selected communities. The study was conducted following

*วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

**อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

***อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

the qualitative research approach in which data were collected through case studies, observation and informal interview. Data analysis was done by means of content analysis, data synthesis and interpretation.

The research results reveal that in the past Plaeng Yao district was predominantly agricultural area. The construction of an industrial estate in the area leads to the change towards urbanization in a selected community where the estate is located. Relationships among family members and community members are declined. This is contrast to the situation another selected community located considerably far from the real estate in which members' mode of living remains insignificantly changed. Members of both communities define wellbeing of elderly people in the same way. Industrial development brings about significant changes in the mode of living and wellbeing of elderly people in the community near the real estate which are different from those in another community locate far from the estate. The changes are conditioned by their access to various resources, livelihood strategy of them and family members, as well as their relationship with family members.

Keywords : wellbeing/ elderly people/ industrial development/ resource profile.

บทนำ

ความอยู่ดีมีสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างปรารถนา แต่การบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของแต่ละคนอาจมีทั้งความเหมือนหรือแตกต่างกัน ทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยนับจากที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นต้นมา ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดการพัฒนาของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้ให้ความหมายกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่น ๆ ของประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือการทำให้ประเทศเกิดความมั่งคั่งในทางวัตถุมากขึ้น ซึ่งเน้นการขยายการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม โดยมีนโยบายให้สร้างนิคมอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ทั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมทั้งการขยายฐานการผลิตไปยังระดับภูมิภาค (พัชรี โพธิ์หัง, 2550, หน้า 1) การพัฒนาที่เกิดขึ้นตามแนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับชุมชนในหลากหลายมิติ อาทิ การเสื่อมของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม การอพยพย้ายถิ่นของสมาชิกวัยแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเพื่อไปหางานทำในภาคอุตสาหกรรม การปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตจากที่เคยมีลักษณะครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การมีบุตรจำนวนน้อยลงเพื่อลดภาระในการเลี้ยงดู ฯลฯ จากการศึกษาสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2548 พบว่าโครงสร้างประชากรของประเทศไทยได้ค่อย ๆ เปลี่ยนเข้าสู่สังคมสูงวัยเนื่องจากประชากรในวัยเด็กลดลง ในขณะที่ประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) เพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ มีผู้สูงอายุในอัตราส่วนร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และมีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2564 จะมีลักษณะของสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ เพราะมีผู้สูงอายุในอัตราส่วนร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และเมื่อถึงปี พ.ศ. 2574 อัตราส่วนของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรนี้ทำให้ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2558, หน้า 22-27) แม้ในระยะหลังประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของคนเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนา โดยได้ผนวกแนวคิดนี้เข้าไปยังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างต่อเนื่องด้วยหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

ปรับการมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นการพัฒนาที่คนให้ความสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นหลักโดยใช้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

แต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรกับการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตอันเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมยังคงเป็นคำถามที่เชื่อมโยงกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นจากข้อมูลประชากรผู้สูงอายุดังกล่าว ทำให้มีความน่าสนใจที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ในอำเภอแปลงยาวทุกตำบลต่างเป็นพื้นที่เกษตรกรรม จนกระทั่งได้มีนิคมอุตสาหกรรมตั้งขึ้นมาในตำบลหัวสำโรง การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองในพื้นที่ใกล้ที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม โดยมีข้อสงสัยว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะส่งผลอย่างไรกับชุมชนท้องถิ่นทั้งในส่วนพื้นที่ที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมและในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร โดยเฉพาะความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าจึงให้ความสนใจศึกษาถึงความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่อยู่ในบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน 2 ชุมชน คือ ชุมชนที่ 1 ตำบลหัวสำโรง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ และมีการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว กับชุมชนที่ 2 ตำบลหนองไม้แก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงทำเกษตรกรรม และยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย โดยมีคำถามวิจัยว่า ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุใน 2 ชุมชนนี้ มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมมีผลอย่างไรต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรม ในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรมและชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างออกมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร
3. เพื่อศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมบริบทด้านต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านการดำเนินชีวิตและการดำรงชีพอันเนื่องมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ รวมทั้งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาโดยเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมและชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างไกลนิคมอุตสาหกรรม
2. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาดำเนินการเฉพาะใน 2 ชุมชนที่เลือกขึ้นมา คือ 1) ชุมชนหัวสำโรง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรมมาก สมาชิกในชุมชนจำนวนมากทำงานในโรงงานที่ตั้งอยู่ในนิคมอุตสาหกรรม และ 2) ชุมชนหนองไม้แก่น เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากเขตนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร ในช่วงรัศมีไม่ต่ำกว่า 20 กิโลเมตร สมาชิกในชุมชนจำนวนมากยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม
3. ขอบเขตด้านเวลา ข้อมูลเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขเป็นการประเมินในช่วงเวลาข้อมูลในช่วงปี พ.ศ. 2557-2558 ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เป็นข้อมูลที่นับย้อนหลังไปถึงช่วงก่อนที่จะมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ ที่ตำบลหัวสำโรง ในปี พ.ศ. 2533 และต่อเนืองมาจนถึงปี พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมเปรียบเทียบกับในชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรม
2. ได้ทราบถึงมุมมองและสภาพของความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรมและชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างออกมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร ตลอดจนเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเนื่องมาจากการพัฒนาไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม กับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุเพื่อการบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุข ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้สูงอายุเอง สมาชิกในครัวเรือน ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข

ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง สภาวะของสังคมที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์สามารถแสวงหาและบรรลุถึงสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา โดยที่การกระทำของแต่ละคนไม่ได้ลดทอนความอยู่ดีมีสุขของผู้อื่น (Gough and McGregor, 2007; บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2549, หน้า 26) โดยอาจเน้นลงไปยังสภาวะด้านต่าง ๆ ที่ควรครอบคลุม ตั้งแต่การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ทั้งร่างกายและจิตใจ การมีความรู้ การมีงานทำและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ การมีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง การมีสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตที่ดี ตลอดจนถึงการอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547, หน้า 45 อ้างถึงใน นิตยา สุภาภรณ์, 2552, หน้า 15-21) กระนั้นก็ตาม การที่แต่ละคนจะประสบกับความอยู่ดีมีสุขได้เพียงใดนั้น เกี่ยวข้องกับการรับรู้ของตัวเองเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่โดยรวมของชีวิตตนเป็นสำคัญ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานหลายมิติ ภายใต้บริบททางสังคมที่แต่ละคนประสบอยู่ โดยมีความเกี่ยวข้องกับการให้คุณค่าแต่ละของบุคคล มาตรฐานความเป็นอยู่ในสังคม ความคาดหวังเป้าหมายในชีวิต และความหวังในอนาคตของแต่ละบุคคล (ดารุณี จงอุดมการณ์, 2549, หน้า 59)

นอกจากนี้ อมาตยา เซน (2528) ได้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนาว่า เป้าหมายของการพัฒนาที่ดีคือการทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งหมายถึงความอยู่ดีมีสุขนั่นเอง ส่วนการขับเคลื่อนให้มีรายได้จะเป็นเพียงเครื่องมือหรือทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น มุมมองของอมาตยา เซน นี้ นำไปสู่การถกเถียงว่า แท้ที่จริงแล้ว เป้าหมายของการพัฒนาอาจไม่จำเป็นต้องมุ่งไปยังการเพิ่มผลผลิตมวลรวมประชาชาติเท่านั้น แต่จำเป็นต้องตอบคำถามที่ว่า ทำให้ประชากรมีหรือครอบครอง ทรัพยากรอะไรบ้าง และสามารถที่จะแปลงทรัพยากรที่เขามีไปเป็นปัจจัยสำหรับการดำรงชีพได้เพียงใด ทั้งนี้ การมีหรือครอบครองทรัพยากร และการเปลี่ยนแปลงต้องสามารถดำเนินให้เป็นประโยชน์สำหรับการดำรงชีพได้ (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2556, หน้า 213-216) สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงกับสภาพทางทรัพยากร (Resource Profile Approach) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการมีทรัพยากรของแต่ละครัวเรือน (Having) และการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ (Doing) เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครัวเรือน อันจะนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุข โดยได้จำแนกสภาพทรัพยากรที่ครัวเรือนมีอยู่ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรวัตถุ (Material Resource) 2) ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) 3) ทรัพยากรทางสังคม (Social Resource) 4) ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resource) และ 5) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับความอยู่ดีมีสุขในมุมมองของคณะนักวิจัยภายใต้โครงการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขในประเทศกำลังพัฒนาของ University of Bath ประเทศสหราชอาณาจักร โดยมองว่าความอยู่ดีมีสุขเกี่ยวข้องทั้งกับความก้าวหน้าในทางวัตถุหรือการเพิ่มขึ้นของความอยู่ดีมีสุขในทางภาวะ

วิสัย และความอยู่ดีมีสุขในทางอัตวิสัยซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง (McGregor, 2004, pp.337–358; McGregor et al., 2008, pp.1–27) โดยนัยดังกล่าว ความอยู่ดีมีสุขจึงหมายถึง ความต้องการของบุคคลว่าอยากได้ อยากมี อยากเป็นอะไรบ้าง รวมทั้งทรัพยากรที่บุคคลเหล่านั้นถือครองหรือสามารถเข้าถึง แล้วแปลงทรัพยากรนั้นเพื่อให้สามารถบรรลุถึงสิ่งที่ตนเองมีความต้องการได้ ซึ่งสิ่งเหล่านั้นอาจไม่ได้หมายความเพียงการถือครองด้านวัตถุแต่รวมถึงความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลด้วย

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ผู้สูงอายุหมายถึงบุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีอายุตามปฏิทินตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุเริ่มต้นเดียวกับคำแนะนำขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, WHO) ที่ใช้ในกำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุ และเป็นที่ยอมรับในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ความหมายของการเป็นผู้สูงอายุยังมีความหลากหลาย ซึ่งสามารถอธิบายโดยทฤษฎีทางสังคม ภายใต้มนทัศน์เกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกรับรู้และเข้าใจอันเกิดจากการสร้างภาพขึ้นมาในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม และแต่ละช่วงเวลา โดยในสังคมสมัยใหม่ ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏมักถูกนำเสนอในด้านลบด้วย (รศรินทร์เกรย์ และคณะ, 2556, หน้า 7)

มุมมองเกี่ยวกับภาพลักษณ์ด้านลบของผู้สูงอายุ สะท้อนให้เห็นได้จากการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจและสังคม ซึ่งมักอธิบายว่าความสูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยที่เป็นระยะสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะและพัฒนาการที่ตรงข้ามกับวัยเด็ก มีสภาพด้านร่างกายที่ผิวนิ่งเหี่ยวแห้ง ผมหงอกขาว ฟันสั่นคลอนด้านสุขภาพที่ค่อย ๆ เสื่อมสภาพ เรี่ยวแรงน้อยลง เหนื่อยง่าย ตาฝ้าฟาง หูตึง รับประทานได้ลดลง ความจดจำเริ่มเสื่อม เจ็บป่วยง่ายแต่หายช้า และด้านจิตใจที่ขาดความมั่นใจในตนเอง กังวลง่าย เหวง เสร้าและขี้เนื้อใจ บางคนไม่ไหวร้ายและชอบแยกตัว จึงมักถูกตีความในลักษณะ “ความไม่มีประโยชน์” และ “ความเสื่อมถอยด้านศักยภาพในการทำงานและการพึ่งพาตนเอง” (สุชาติ ทวีสิทธิ์, 2553, หน้า 3) ส่วนในด้านสังคม ผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหา เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคม จากลักษณะเดิมที่ครอบครัวส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ผู้สูงอายุมีสถานะเป็นผู้นำ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาความก้าวหน้าให้แก่บุตรหลาน จึงได้รับการยอมรับและเคารพนับถือ เมื่อรูปแบบของสังคมเปลี่ยนไปจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันมากขึ้น การพึ่งพาอาศัยผู้สูงอายุลดลง ทำให้ผู้สูงอายุขาดความสำคัญ ขาดการยอมรับ และขาดการเอาใจใส่ดูแลจากบุตรหลาน ผู้สูงอายุจึงมักพบกับความโดดเดี่ยว ขาดที่พึ่งทางใจ และสุขภาพจิตเสื่อม 2) ความคับข้องใจทางสังคม การเข้าสู่วัยผู้สูงอายุมีผลให้ต้องการการยอมรับมากขึ้น เมื่อบุตรหลานหรือสังคมกำหนดให้ผู้สูงอายุละลดความรับผิดชอบต่อการกิจต่าง ๆ จึงมีผลกระทบต่อจิตใจผู้สูงอายุมาก ผู้สูงอายุจึงมักรู้สึกน้อยใจและเสียใจ 3) การลดความสัมพันธ์กับชุมชน โดยที่บทบาทของผู้สูงอายุเปลี่ยนไปจากผู้ให้คำปรึกษาไปเป็นผู้คอยรับคำปรึกษา ภารกิจที่ชุมชนเคยมอบให้ลดลง อันส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดความเชื่อมั่นที่จะเข้ากลุ่ม ไม่กล้าแสดงออก จึงอาจเกิดความเครียดขึ้นได้ ผู้ที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุมักจะต้องปรับตัวกับสภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมหลายประการ ทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย ความรู้สึกและอารมณ์ของตนเองที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายการเสียอิสรภาพในการควบคุมตนเองจากที่เคยทำอะไรด้วยตัวเองกลับต้องเป็นฝ่ายพึ่งพิงคนอื่น ๆ การสูญเสียรายได้ที่เคยได้รับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักและการสูญเสียสถานภาพบทบาทหน้าที่ในสังคมหรือถูกตีตราว่าเป็นไม้ใกล้ฝั่งเป็นต้นส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกไร้ค่าและอาการซึมเศร้า (ธนยศ สุมาลย์โรจน์, 2558, หน้า 245)

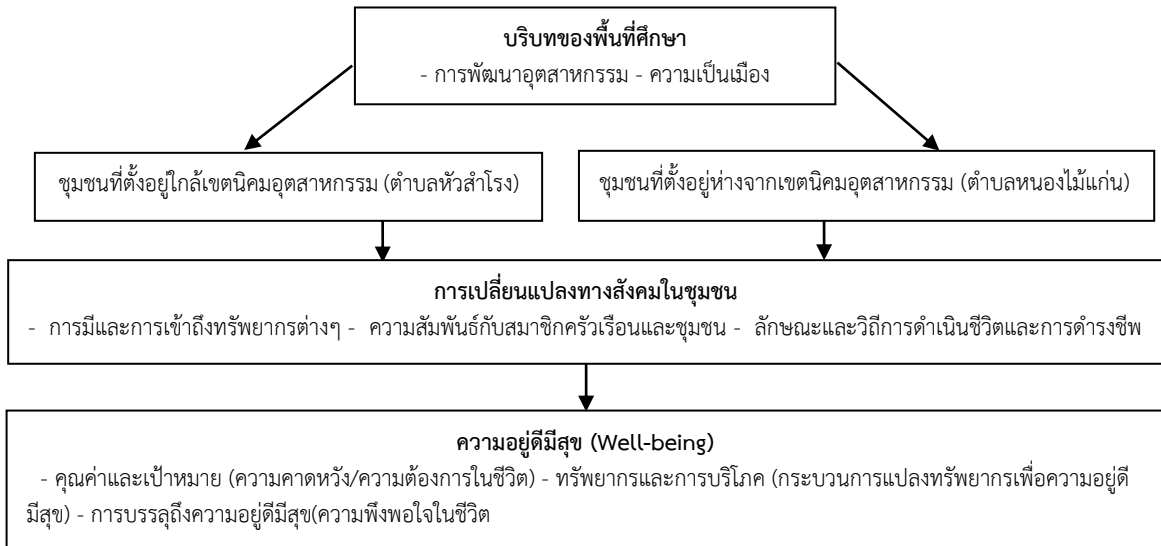
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและผลกระทบต่อผู้สูงอายุ

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา สังคมไทยมีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากมีโอกาเรียนรู้อะไรและทำงานนอกภาคการเกษตร อีกทั้งอาจย้ายไปทำงานที่อื่น อันส่งผลให้ความสัมพันธ์และเจตคติต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไป โดยคนรุ่นลูกหลานมักจะมองค่าผู้สูงอายุต่ำลง เพราะไม่ต้องพึ่งพาการถ่ายทอดความรู้ อาชีพ และประสบการณ์จากผู้สูงอายุอีกต่อไป เนื่องจากตนเองสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งอื่น ๆ ไม่ใช่ผ่านการถ่ายทอดของผู้สูงอายุในครอบครัวหรือญาติดังที่เคยเป็นในอดีต จึงเห็นคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุเป็นเพียงผู้เฝ้าบ้าน ความยกย่องให้เกียรติเริ่มลดลง ซึ่งถ้าคนในสังคมไทยมองผู้สูงอายุในลักษณะเช่นนี้ ผู้สูงอายุก็จะมีปฏิกริยาเป็นไปในทางที่เลวเกี่ยวข้องกับสังคม แต่ถ้าสังคมมีโน้ตทัศน์ต่อผู้สูงอายุว่าเป็นผู้มีประสบการณ์สูง มีปัญญาบารมี สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้ รวมทั้งช่วยส่งเสริมบทบาทที่ผู้สูงอายุทำได้ ก็จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุพยายามพัฒนาตน ร่วมทำประโยชน์กับสังคมต่อไป เท่าที่ศักยภาพของตนจะทำได้ (สุदारัตน์ สุดสมบุรณ์, 2557, หน้า 76-77)

นอกจากนี้ ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานย้ายจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำ และบางรายอาจไปทำงานต่างประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว จากครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ส่งผลให้สัมพันธ์ภาพของสมาชิกในครอบครัวแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันจึงมักพบผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยวตามลำพังมากขึ้นหรือแม้อยู่ในครอบครัวเดียวกันกับลูกหลาน ก็อาจพบว่าไม่มีความสุขเนื่องจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกมายังสังคมไทย ทำให้ผู้สูงอายุต้องประสบปัญหาความขัดแย้งกับลูกหลาน มีช่องว่างด้านค่านิยมและพฤติกรรมกับสมาชิกวัยรุ่นและวัยทำงาน โดยที่ผู้สูงอายุมักจะถูกมองว่าเป็นผู้ล้าสมัย พูดคุยไม่รู้เรื่อง จู้จี้ ขี้บ่น ลูกหลานไม่ยอมใกล้ชิด ทำให้ผู้สูงอายุน้อยใจ เกิดความเครียด มีความรู้สึกคล้ายตนเองเป็นส่วนเกินของครอบครัว เกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายชีวิต แยกตนเอง ขาดสัมพันธ์ภาพกับสมาชิกในครอบครัว ซึ่งหากผู้สูงอายุไม่พัฒนาตนก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งกับลูกหลานมากยิ่งขึ้นได้ (Knodel & Chayovan, 2012, 2008)

วิธีการศึกษา

1. **กรอบแนวคิดในการศึกษา** ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมีความเชื่อมโยงกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในพื้นที่ศึกษา อันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและความเป็นเมืองที่มีก่เกิดขึ้นตามมา ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการเปลี่ยนแปลงในการมีและการเข้าถึงทรัพยากรด้านต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตและการดำรงชีพของคนในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ น่าจะส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่อยู่ในแต่ละชุมชน โดยสามารถพิจารณาได้จากคุณค่าและเป้าหมาย การมี การเข้าถึงทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการแปลงทรัพยากรเพื่อความอยู่ดีมีสุข และสุดท้ายคือการบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุข ทั้งความอยู่ดีมีสุขด้านภาวะวิสัย ด้านอัตวิสัย และความพึงพอใจต่อสภาพการดำเนินชีวิตโดยรวมเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่างกัน คือ ชุมชนที่อยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรมกับชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุกับการพัฒนาอุตสาหกรรม

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือก 2 ชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างกัน ชุมชนที่ 1 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เขตนิคมอุตสาหกรรม คือ ตำบลหัวสำโรง ส่วนชุมชนที่ 2 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากออกมาจากเขตนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร ในช่วงรัศมีไม่ต่ำกว่า 20 กิโลเมตร คือ ตำบลหนองไม้แก่น โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากกรณีศึกษาเป็นหลัก ซึ่งคัดเลือกมาจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ใน 2 ชุมชนที่เลือกเป็นพื้นที่การศึกษา ด้วยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกบุคคลที่สามารถอธิบายถึงวิถีการดำเนินชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ดี รวมทั้งยินดีให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูล กรณีศึกษาที่เลือกมีทั้งหมด 12 กรณีศึกษา เป็นกรณีศึกษาที่มาจากแต่ละชุมชน ๑ ละ 6 ราย โดยในแต่ละชุมชนได้แบ่งออกเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับลูกหลาน จำนวน 3 ราย และผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียว จำนวน 3 ราย นอกจากนี้ ยังทำการศึกษาเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเน้นเลือกผู้ที่เป็นผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นผู้นำแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ โดยเน้นเลือกผู้ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในชุมชน ชุมชนละ 6 ราย รวมจำนวน 12 ราย

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล มี 4 วิธีด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาแบบกรณีศึกษา (Case Study) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยที่การศึกษาแบบกรณีศึกษาเป็นวิธีการหลักที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ในแต่ละกรณีศึกษาที่เลือกมาผู้ศึกษาทำการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด ควบคู่กับการสังเกตสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละกรณีและครอบครัว ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ศึกษาและภาพรวมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับชุมชน

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งที่เป็นเนื้อหาโดยรวมในระดับชุมชนและเนื้อหาเฉพาะกรณีศึกษาแต่ละราย ดังนี้ 4.1) ทำความเข้าใจกับเนื้อหาแล้วจำแนกประเด็นและจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Typological Analysis) 4.2) สังเคราะห์ข้อมูลและตีความข้อมูล (Data Synthesis and Interpretation) 4.3) เปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษา เพื่อศึกษารูปแบบร่วม (Common Pattern) หรือความ

แตกต่าง (Difference) เพื่อทำความเข้าใจในเหตุผลให้ลึกซึ้ง โดยใช้กรณีศึกษามายินยันชี้ให้เห็นประเด็นให้มีความชัดเจน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถนำเสนอโดยสังเขปได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรม แต่เดิมทั้งตำบลหัวสำโรงและตำบลหนองไม้แก่นเป็นชุมชนชนบทที่ผู้คนดำเนินชีวิตตามแบบชุมชนเกษตรกรรมทั่วไปเช่นเดียวกับชุมชนชนบทส่วนใหญ่ของประเทศไทย ผู้คนที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติสูงแม้เพื่อนบ้านที่ไม่ใช่ญาติโดยสายเลือดก็มักจะมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดเสมือนเครือญาติมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสืบเนื่องกันมา คนภายนอกที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของชุมชนมักจะมาเกี่ยวดองในฐานะแขกหรือสะใภ้ ครอบครัวส่วนมากเป็นครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันหรือปลูกบ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน การทำมาหากินของสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มักจะเป็นการทำเกษตรซึ่งทำกันเป็นครอบครัว โดยที่คนทุกวัยที่มีความสามารถจะช่วยกันทำ เวลาในการทำงานไม่ได้กำหนดตายตัว จึงมีความยืดหยุ่นสูง และสามารถช่วยกันดูแลสมาชิกวัยเยาว์และผู้สูงอายุได้ไม่ยาก การรับประทานอาหารก็มักจะรับประทานร่วมกันและมีการปรึกษาหารือเรื่องสำคัญต่าง ๆ ด้วย แม้ในระยะหลังจะมีการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิตทางการเกษตร จากเดิมที่มุ่งผลิตพืชอาหารหลักเพื่อการบริโภคควบคู่กับการเก็บเกี่ยวของป่า ไปเป็นการผลิตพืชเศรษฐกิจบางชนิดเพื่อการค้า แต่วิถีการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนนักเนื่องจากตำบลหนองไม้แก่นตั้งอยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมพอสมควรในขณะที่การเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตที่เห็นได้ชัดเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลหัวสำโรง หลังจากที่มีการสร้างนิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ และเกิดการขยายตัวของความเป็นเมือง อันส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพของคนวัยแรงงาน การครอบครองและการเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญบางประเภท โดยเฉพาะที่ดินที่มีการเปลี่ยนมือจากคนในพื้นที่ไปยังนายทุน ซึ่งส่วนมากเป็นต่างพื้นที่ที่เข้าลงทุน ทั้งที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมและอสังหาริมทรัพย์ การเปลี่ยนแปลงนี้มีความเชื่อมโยงอย่างสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ

2. ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้และชุมชนที่อยู่ห่างจากเขตนิคมอุตสาหกรรม จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาผู้สูงอายุในทั้ง 2 ชุมชน พบว่าการให้ค่านิยมความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุมีความใกล้เคียงกัน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ความต้องการความรักความเอาใจใส่จากลูกหลาน การมีสุขภาพที่แข็งแรง การมีรายได้ที่เพียงพอกับการครองชีพ การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง การมีเพื่อนบ้านที่ดี และการมีอิสรภาพในการทำกิจกรรมในแต่ละวัน ในขณะที่ลักษณะความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุแตกต่างกันระหว่างชุมชน โดยมีเงื่อนไขของการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพทางทรัพยากรด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) **ทรัพยากรด้านวัตถุ** ผู้สูงอายุในตำบลหัวสำโรง สมาชิกของครัวเรือนมีค่านิยมในการครอบครองวัตถุที่เป็นบ้านรถยนต์ และสินค้าฟุ่มเฟือย ซึ่งส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่ารายได้ที่ได้รับ ทำให้มีภาระหนี้สินมากกว่าครัวเรือนของผู้สูงอายุที่ตำบลหนองไม้แก่น ที่มักจะไม่ได้เปลี่ยนค่านิยมด้านนี้จากเดิมนัก สภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในทั้ง 2 ชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยที่ครัวเรือนของผู้สูงอายุในตำบลหัวสำโรงมีเครื่องใช้อำนวยความสะดวกมากกว่าในครัวเรือนของผู้สูงอายุในตำบลหนองไม้แก่นที่มีเพียงสิ่งของเครื่องใช้เท่าที่จำเป็นการมีทรัพยากรด้านวัตถุนี้สอดคล้องกับแนวคิดความอยู่ดีมีสุขด้านภาวะวิสัย ซึ่งตำบลหัวสำโรงเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม ครัวเรือนมีความมั่งคั่งทางรายได้มากกว่านั้นเกิดจากวิถีการดำรงชีพที่เปลี่ยนไปของสมาชิกวัยแรงงานที่ส่วนมากทำงานในภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่ในตำบลหนองไม้แก่นสมาชิกวัยแรงงานส่วนใหญ่ยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม เมื่อ

เปรียบเทียบกันระหว่าง 2 ชุมชนนี้ พบว่าผู้สูงอายุในตำบลหัวสำโรงจึงมีความอยู่ดีมีสุขด้านภาวะวิสัยมากกว่าตำบลหนองไม้แก่น 2) **ทรัพยากรมนุษย์** ผู้สูงอายุในตำบลหัวสำโรงส่วนใหญ่ทำหน้าที่เฝ้าบ้านและเลี้ยงหลานให้ลูกที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ไม่ได้ทำงานสร้างรายได้เป็นของตนเอง การที่ต้องทำหน้าที่หลักในการเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ของครอบครัวที่เป็นเด็กเล็ก ทำให้ขาดความเป็นอิสระและไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมที่ตนเองต้องการได้เท่าที่ควร ต่างจากผู้สูงอายุในตำบลหนองไม้แก่นที่ยังคงอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยาย บางรายยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรมในบริเวณใกล้บ้านร่วมสมาชิกวัยแรงงานในครัวเรือน พร้อมทั้งร่วมดูแลสมาชิกวัยเด็กโดยไม่จำเป็นต้องให้เป็นหน้าที่ของผู้สูงอายุเท่านั้น ผู้สูงอายุในตำบลหนองไม้แก่นจึงมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่าผู้สูงอายุตำบลหัวสำโรง นอกจากนี้ การได้รับการเอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัวก็มีความแตกต่างกัน เพราะการทำงานในภาคอุตสาหกรรมของสมาชิกวัยแรงงานใน ตำบลหัวสำโรง ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีความเร่งรีบในการทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่มีเวลาสำหรับดูแลผู้สูงอายุมากนัก แต่มักจะมอบเงินค่าเลี้ยงดูบ้าง และจัดเตรียมอาหารไว้ให้บ้าง แต่ไม่มีเวลารับประทานอาหารหรือทำกิจกรรมในครัวเรือนร่วมกัน ในขณะที่ผู้สูงอายุในตำบลหนองไม้แก่นที่อาศัยอยู่กับลูกหลานมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ใกล้เคียงกับวัยแรงงาน กล่าวคือ ตื่นเช้ามาทำกับข้าว แล้วออกไปทำงานในไร่นาสวนพร้อมกัน รับประทานอาหารกลางวันและเย็นพร้อมหน้ากัน ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่สามารถออกไปทำงานในไร่นาสวนได้ ก็จะมีลูกหลานคอยผลัดเปลี่ยนกันดูแลในช่วงเวลาพักงานตอนกลางวัน ซึ่งต่างจากในตำบลหัวสำโรงที่ผู้สูงอายุในวัยชราต้องพยายามดูแลตัวเองเป็นอย่างมาก 3) **ทรัพยากรทางสังคม** การเข้ามาของสมาชิกใหม่มีความแตกต่างกันระหว่าง 2 ชุมชน ส่งผลให้รูปแบบความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านแตกต่างกันด้วย สมาชิกใหม่ในตำบลหัวสำโรงมักจะเป็นแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่อาศัยเนื่องจากใกล้ที่ทำงาน ความสัมพันธ์ดั้งเดิมกับเพื่อนบ้านที่เคยมีก็ลดน้อยลงลงไปในคนวัยทำงานเพราะต่างคนต่างมีเวลาที่จะปฏิสัมพันธ์กันน้อย ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนจึงมีความห่างเหิน ต่างจากในตำบลหนองไม้แก่นที่สมาชิกใหม่มักจะเข้ามาในลักษณะเครือญาติ โดยอาจเป็นเขยหรือสะใภ้ของคนในชุมชน ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ยังคงมีความใกล้ชิด และมีความไว้วางใจในกันและกันมากกว่า กอปรกับความสัมพันธ์เชิงเครือญาติแบบดั้งเดิมยังคงมีความแนบแน่น การดูแลช่วยเหลือกันในชุมชนนี้จึงมีมากกว่า 4) **ทรัพยากรทางวัฒนธรรม** แต่เดิมทั้งตำบลหัวสำโรงและตำบลหนองไม้แก่นมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ทั้งนี้สามารถเห็นได้จากจำนวนวัดในตำบลที่มีหลายแห่งและได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี แต่เท่าที่สังเกตในปัจจุบันพบว่ากิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ตำบลหนองไม้แก่นมีการรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุจำนวนมาก ผู้สูงอายุมักจะเดินทางเข้าร่วมด้วยตนเองโดยใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ หรือมีบุตรหลานร่วมทำบุญในวันพระด้วย ในขณะที่ตำบลหัวสำโรงผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีเฉพาะที่เป็นผู้สูงอายุเท่านั้น โดยมีลูกหลานบางส่วนมารับ-ส่ง แต่มักจะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาเท่าที่ควร 5) **ทรัพยากรธรรมชาติ** ผู้สูงอายุใน 2 ชุมชนมีการครอบครองและเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน โดยเฉพาะทรัพยากรที่ดิน เนื่องจากในตำบลหัวสำโรงที่ดินมีราคาสูงขึ้นจากการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรม อันเป็นผลจากการที่นายทุนเข้ามากว้านซื้อที่ดินไปใช้ลงทุนในภาคอุตสาหกรรม อสังหาริมทรัพย์ และอาคารพาณิชย์ อีกทั้งบางส่วนถูกซื้อเพื่อเก็งกำไรโดยที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ กลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่าที่คนในชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ เพราะไม่ใช่ที่ดินสาธารณะ ขณะที่ในตำบลหนองไม้แก่น แม้จะมีการถือครองที่ดินชัดเจนจากการจัดสรรพื้นที่ตามระเบียบของ สปก. แต่ด้วยลักษณะของชุมชนที่มีความเป็นเครือญาติ ไม่มีนายทุนมาซื้อที่ไปครอบครอง พื้นที่ทำกินจึงไม่ได้มีการกันเขตแนวที่ชัดเจน คนในชุมชนจึงยังสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างร่วมกันได้ เช่น การเก็บเกี่ยวพืชผักป่า เป็นต้น

สำหรับการบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุใน 2 ชุมชน พบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุในชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร คือ ตำบลหนองไม้แก่น มีการบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขโดยรวมมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนใกล้นิคมอุตสาหกรรม คือ ตำบลหัวสำโรง ทั้งนี้สามารถดูได้จากความพึงพอใจใน

ชีวิตโดยรวมที่มีมากกว่า ซึ่งครอบคลุมความพึงพอใจต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต การมองโลกในแง่บวก มีความสามารถพึ่งพาตนเอง และได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานมากกว่าผู้สูงอายุในตำบลหัวสำโรง โดยผู้สูงอายุในชุมชนตำบลหัวสำโรง แม้จะมีรายได้ที่ส่งให้จากลูกหลานที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และมีสุขภาพที่ดี แต่ผู้สูงอายุไม่ค่อยได้รับการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวในอดีตที่มีความสุขเพราะลูกหลานอยู่พร้อมหน้าพร้อมตามากกว่า สิ่งที่คุณสูงอายุยังรู้สึกไม่เต็มเต็มคือการเอาใจใส่และการทำกิจกรรมร่วมกับบุตรหลาน อันเป็นผลมาจากการรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่สอดคล้องกันของสมาชิกในครัวเรือน ดังคำกล่าวของผู้สูงอายุท่านหนึ่ง “...ชีวิตสมัยนี้มันสะดวกสบายนะ แต่ไม่อบอุ่น..”

3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันระหว่างตำบลหัวสำโรงกับตำบลหนองไม้แก่น ได้ส่งผลกระทบต่อไปยังวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกวัยต่าง ๆ รวมทั้งผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถเห็นได้ชัดจากการบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของกรณีศึกษาผู้สูงอายุใน 2 ชุมชนที่มีความแตกต่างกันพอสมควร โดยมีเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคือสภาพทางทรัพยากรด้านต่าง ๆ เป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ทั้งนี้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการมีอยู่การเข้าถึง หรือการใช้ทรัพยากรบางเกือบทุกด้าน มากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนซึ่งตั้งอยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรม ยกเว้นกรณีของทรัพยากรวัสดุที่เป็นสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต แต่ก็เชื่อว่ารายได้มาของทรัพยากรวัสดุนี้จะสามารถนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขแก่ผู้สูงอายุในชุมชนนี้มากกว่าในชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมมากนัก เพราะการใช้ประโยชน์ทรัพยากรเหล่านี้ไม่ได้มีเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ในขณะที่วันกั้นการได้มาของมันบางอย่างกลับเกิดขึ้นพร้อมกับหนี้สินของสมาชิกวัยทำงานที่ต้องพยายามทำงานหารายได้เพิ่มขึ้นอีกเพื่อปลดหนี้สินเหล่านี้ อันไปกระทบความพึงพอใจบางส่วนของผู้สูงอายุด้วย

ในบรรดาทรัพยากรด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากทรัพยากรด้านวัสดุ ดูเหมือนว่าทรัพยากรทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญอันดับต้น ๆ ที่ส่งผลให้ความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุใน 2 ชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างสำคัญ โดยผู้สูงอายุในชุมชนที่ตั้งใกล้นิคมอุตสาหกรรมมีข้อจำกัดในเรื่องนี้มากกว่าในชุมชนที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงของลักษณะครอบครัว จากครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อยลง เมื่อสมาชิกวัยทำงานต้องไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีกำหนดเวลาทำงานที่ชัดเจนและไม่มีความยืดหยุ่น ผู้สูงอายุจึงมักจะถูกปล่อยให้อยู่คนเดียวเป็นส่วนใหญ่ ในบางกรณีบุตรหลานแยกครอบครัวไปอยู่บ้านหลังอื่นต่างหาก ยิ่งทำให้ปัญหาความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุมีมากขึ้นไปอีก ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมืองส่งผลให้คนที่มาอาศัยอยู่ใกล้บ้านของผู้สูงอายุมักจะเป็นผู้อพยพมาจากที่อื่นที่ไม่มีความคุ้นเคยกัน ความสัมพันธ์ฉันทมิตรจึงมีน้อย ความรู้สึกโดดเดี่ยวว่าเหงาจึงมีมากกว่าผู้สูงอายุในชุมชนหนองไม้แก่นที่อยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรม เพราะที่นั่นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังมีไม่มากนัก ครอบครัวส่วนใหญ่ยังเป็นครอบครัวขยาย และเพื่อนบ้านมีความเป็นญาติพี่น้องสูง ยังคงมีการไปมาหาสู่กันอย่างใกล้ชิดและช่วยเหลือเกื้อกูลกันสูง การบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของผู้สูงอายุในชุมชนหนองไม้แก่นจึงมีมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนหัวสำโรง เพราะมีความพึงพอใจในชีวิตโดยรวมมากกว่า ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวในอดีตที่มีความสุขเพราะลูกหลานอยู่พร้อมหน้าพร้อมตาและมีความเคารพในผู้สูงอายุในฐานะหัวหน้าครอบครัวอีกด้วยแล้ว สิ่งที่คุณสูงอายุยังรู้สึกไม่เต็มเต็มคือการเอาใจใส่ของบุตรหลานและการทำกิจกรรมร่วมกับบุตรหลานและเพื่อนบ้าน อันเป็นผลมาจากการรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ไม่สอดคล้องกันของสมาชิกในครัวเรือนและการเข้ามาอยู่ของคนภายนอกจำนวนมากที่ไม่คุ้นเคยกันเป็นสำคัญ

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม ซึ่งมักจะตามมาด้วยการขยายตัวของความเป็นเมือง มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากการที่สมาชิกครอบครัวต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับของค้นพบจากโครงการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขในประเทศกำลังพัฒนา ของมหาวิทยาลัย Bath ประเทศสหราชอาณาจักร ที่ได้ข้อสรุปเป็นประเด็นสำหรับใช้เป็นกรอบในการวิจัย 3 ประเด็นดังต่อไปนี้ (McGregor et al., 2008, pp.1-27, บัฟฟันซ์ พรหมพิง, 2555, หน้า 25) 1) ความก้าวหน้าทางวัตถุหรือการเพิ่มขึ้นของความอยู่ดีมีสุขด้านภาวะวิสัย ไม่ได้ทำให้ความอยู่ดีมีสุขด้านอัตวิสัยเพิ่มขึ้นเสมอไป หรือ ปัญหาความไม่สอดคล้องระหว่างวัตถุกับจิตเกิดขึ้นได้ ดังเช่น ในชุมชนที่ 1 ตำบลหัวสำโรง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม สมาชิกในชุมชนส่วนมากเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ถึงแม้ผู้สูงอายุในชุมชนมีความอยู่ดีมีสุขทางภาวะวิสัยสูงกว่าในชุมชนที่ 2 ตำบลหนองไม้แก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมพอสมควร ในทางตรงกันข้าม ผลการศึกษากลับพบว่าความอยู่ดีมีสุขทางอัตวิสัยและความพึงพอใจกับสภาพความเป็นอยู่โดยรวมของผู้สูงอายุในชุมชนที่ 2 กลับมีมากกว่าในชุมชนที่ 1 2) แม้อัตลาดเป็นกลไกในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมอุตสาหกรรม แต่ไม่ได้นำไปสู่ความอยู่ดีมีสุขในระยะยาวได้เสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความอยู่ดีมีสุขด้านอัตวิสัย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าในชุมชนที่ 1 ซึ่งมีการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอันผลักดันให้เกิดความเป็นเมืองสูง ทรัพยากรที่ดินและทรัพยากรมนุษย์ถูกดึงเข้าไปมีบทบาทในภาคอุตสาหกรรมและการค้าอย่างมาก แต่กลับส่งผลทางลบต่อการเข้าถึงของสมาชิกในชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นมิติทางสังคมที่สำคัญ ต่างจากในชุมชนที่ 2 ที่สมาชิกยังคงมีการดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรม และยังสามารถถือครองและบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินด้วยตนเอง มีอิสระในการประกอบอาชีพ และยังสามารถรักษาความสัมพันธ์กับสมาชิกครอบครัวและชุมชนได้ดี อันเป็นผลดีต่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ 3) กระบวนการของการสร้างความอยู่ดีมีสุขทางภาวะวิสัยและคุณภาพชีวิตที่พึงปรารถนาภายใต้การกระจายของทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลต่อกระบวนการแปลงทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ จากการศึกษาพบว่าภายใต้สภาวะของทรัพยากรที่ไม่มีแรงกดดันในการเปลี่ยนแปลงมากนักก็อย่างเช่นที่ผู้สูงอายุในชุมชนที่ 2 ประสบ ผู้ที่เกี่ยวข้องยังสามารถแปลงทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อความอยู่ดีมีสุขได้มากกว่าชุมชนที่ 1 ที่ได้รับแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสูง จนขาดความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิต

ความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความอยู่ดีมีสุขด้านภาวะวิสัยกับความอยู่ดีมีสุขด้านอัตวิสัย เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความรู้สึกพึงพอใจโดยรวมต่อสภาพการดำเนินชีวิตที่ผู้สูงอายุประสบซึ่งเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ที่เขาอาศัยอยู่ โดยมีค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดด้วย ในสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบท การที่มีบุตรหลานอยู่ร่วมกัน สามารถดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ และการที่ผู้สูงอายุสามารถร่วมกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมได้ตามที่ต้องการหรือปรารถนา มีความสำคัญมากต่อความอยู่ดีมีสุขในบางด้าน และโดยรวมของพวกเขา ดังที่สะท้อนให้เห็นในการศึกษานี้ และยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Masae (2007) ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวในการดำรงชีพเพื่อตอบสนองความปรารถนาที่จะอยู่ดีมีสุขในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เมื่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีเงื่อนไขสำคัญ คือ ความรักความเอาใจใส่ของสมาชิกภายในครัวเรือน รวมถึงสมาชิกภายในชุมชน นโยบายการพัฒนาของประเทศว่า

ควรให้ความสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของคนในทุกช่วงวัย จึงจะนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขเหมาะสมและยั่งยืน ครอบคลุมรอบด้าน สังคมเข้มแข็งโดยพยายามกำหนดนโยบายที่เน้นความสมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตครอบครัว

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานด้านผู้สูงอายุควรร่วมกับชุมชน ทำการรณรงค์เพิ่มค่านิยมเพิ่มให้สมาชิกในครัวเรือนได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุในครัวเรือน โดยอาจมีการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้สูงอายุในชุมชน เรื่องการบริโภคอย่างมีเหตุผล ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างพอเพียง อยู่อย่างมีความสุข และขับเคลื่อนครอบครัวด้วยความรัก เพื่อเป็นการสร้างสังคมให้มีความสุขต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไปในอนาคต

2.1 ผลการศึกษาด้านความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุครั้งนี้ จะเห็นได้ว่าพบเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุสามารถบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขได้ คือการได้รับความรักความเอาใจใส่จากบุตรหลาน ในการศึกษาวิจัยในอนาคตจึงควรศึกษาถึงบทบาทและการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนและชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุอันจะนำไปสู่การเตรียมความพร้อมในการรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยต่อไป

2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณด้านความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในพื้นที่ที่มีนิคมอุตสาหกรรมและพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมการค้าเชิงแบบพอเพียงในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อหาหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เป็นตัวเลขมาสนับสนุนข้อค้นพบนี้ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ดารุณี จงอุดมการณ์. (2549). *สุขภาพองค์รวม: วิธีวิทยาสู่ความอยู่ดีมีสุขของประชาชน*. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 23(2), 59
- ชญาศ สุมาลัยโรจน์, ฮานานมูฮิบะตุตติณ นอจิ สุขไสว. (2558). ผู้สูงอายุในโลกแห่งการทำงาน: มุมมองเชิงทฤษฎีทางกายจิตสังคม. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(1), 245-246.
- นิตยา สุภาภรณ์. (2552). *รายงานวิจัยเรื่องการรับรู้ของประชาชนต่อความอยู่ดีมีสุขในชุมชนบางใต้*. วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2549). ความอยู่ดีมีสุข: แนวคิดและประเด็นการศึกษาวิจัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 29(2), 26.
- _____. (2556). *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา: จากความมั่งคั่งทางวัตถุสู่ความอยู่ดีมีสุขประชาชนชาติ*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2558). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พัชรี โพธิ์หัง. (2550). *ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนดอนหัวฬ่อ อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี*. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รศรินทร์เกียรติ, อุมภรณ์ ภัทรวานิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และเรวดี สุวรรณพเก้า. (2556). *มนต์ศันใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์. (2553). การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ. ใน สุชาติ ทวีสิทธิ์ และ สวริย์ บุญมานนท์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

- สุดารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 7(1), 76-77.
- Knodel, J., & Chayovan, N. (2008). Population Ageing and the Well-being of Older Persons in Thailand: Past trends, current situation and future challenges. Bangkok, Thailand: UNFPA Thailand.
- _____. (2012). Inter-generational Family Care for and by Older People in Thailand. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 32(11/12), 682-694.
- Masae, A. (2007). The Role of Human, Social and Cultural Resources in Adapting Livelihood Strategies to Meet Well-being Aspirations in Contemporary Thailand. In paper presented at International Conference on Happiness in Bangkok, 18-19 July 2007.
- McGregor, J. A. (2004). Researching well-being: communicating between the needs of policy makers and the needs of the people, *Global Social Policy*.
- McGregor, J. A., Camfield, L., Masae, A., & Promphakping, B. (2008). *Wellbeing, development and Social change in Thailand*. *Thammasat Economic Journal*, 26.